

Nowelizacja *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*
zobowiązaniem do odnowy podręczników

W dniu 8 marca 2010 roku Konferencja Episkopatu Polski zatwierdziła nową *Podstawę programową katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*¹. Jest rzeczą zrozumiałą, że wprowadzenie nowej Podstawy programowej katechezy wymaga opracowania nowych programów i podręczników do nauczania religii. Tego rodzaju stwierdzenie wydaje się być jak najbardziej logiczne, ale wymaga pewnych wyjaśnień. Nie wystarczy stwierdzić, że nowy dokument programowy rodzi konieczność redagowania nowych podręczników. Dużo bardziej ważne jest jasne określenie dokonanych zmian oraz ukazanie ich wpływu na jakość nowych podręczników.

W celu udzielenia odpowiedzi na tak sformułowany problem należy odnieść się do dwóch zagadnień. Pierwsze z nich dotyczy przyczyn nowelizacji Podstawy programowej katechezy. Ich wstępne poznanie jest konieczne do mądrego spojrzenia na potrzebę tworzenia nowych programów i podręczników. Będzie to jednocześnie wykluczenie różnego rodzaju niewłaściwych ocen związanych z nowelizacją dokumentów programowych katechezy, które mogą wywoływać atmosferę zamieszania, niepewności czy różnego rodzaju obaw². Pozwoli to także wykazać, że nowe podręczniki nie są zwyczajnym wymysłem autorów czy wydawnictw, ale powstały na skutek pewnych ściśle uzasadnionych decyzji i działań.

Drugie zagadnienie to konieczność ukazania wpływu znowelizowanej Podstawy programowej katechezy na treść i funkcję podręczników. Jeśli uważa się dokonane zmiany programowe za uzasadnione, to zakłada się jednocześnie, że będą one miały konkretne przełożenie na poprawę praktyki katechetycznej, to znaczy przyczynią się do ulepszenia podręczników tak w wymiarze treści jak i ich funkcji. Jeśli zmiany nie prowadzą do ulepszenia jakiejś rzeczy, trudno je sensownie wytłumaczyć. Jeśli nowe podręczniki nie są lepsze, jak więc wytłumaczyć czy obronić potrzebę ich nowelizacji?

¹ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* (8.03.2010), Kraków 2010 (dalej cyt. PP).

² Zob. E. Osewska, J. Stala, „*Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*” z dnia 8 marca 2010 roku – kontekst i przyczyny, „*Katecheta*” 55(2011)1, s. 56-61.

Mówiąc o zależnościach pomiędzy Podstawą programową katechezy i podręcznikami do religii ma się na uwadze również ogniwo pośrednie tej relacji, jakim są programy nauczania religii. Jakkolwiek w tytule refleksji nie są one wspomniane, to oczywiście nie oznacza to, że się je pomija. Program nauczania religii konkretyzuje treści podstawy programowej i bezpośrednio wpływa na układ i treść podręczników.

1. Przyczyny nowelizacji *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*

Analizując motywy nowelizacji Podstawy programowej katechezy należy zasadniczo wskazać na dwa obszary przyczyn tej nowelizacji. Pierwszy z nich odnosi się do procesu reformy polskiej oświaty po roku 2007. Należy tutaj wskazać przede wszystkim na wprowadzenie nowej Podstawy programowej kształcenia ogólnego. Dokument został wprowadzony mocą *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*³. Przywołana Podstawa jest zmieniona koncepcyjnie i treściowo. Nowością w zakresie samej koncepcji dokumentu jest zapis celów i treści nauczania w języku wymagań ucznia⁴. Stary dokument w ramach każdego przedmiotu wyróżniał cele edukacyjne, zadania szkoły, treści i osiągnięcia ucznia. W wymiarze treści dokonano istotnej zmiany podziału przedmiotów, zwłaszcza na poziomie licealnym.

Jest rzeczą w pełni zrozumiałą, że zmiany w Podstawie programowej kształcenia ogólnego wymagały modyfikacji Podstawy programowej katechezy. Nowelizacja katechetycznego dokumentu podjęła się zadania zapisania treści w języku wymagań ucznia oraz dostosowania treści nauczania do zmian w nauczaniu poszczególnych przedmiotów, zwłaszcza na III i IV etapie edukacyjnym. Jest to konsekwencja przyjętych założeń, aby dokumenty katechetyczne były napisane językiem zrozumiałym dla struktur oświatowych i analogicznym do tego z Podstawy programowej kształcenia ogólnego. Uwzględniono także wymóg korelacji lekcji religii z całością edukacji szkolnej⁵.

Drugim motywem uzasadniającym nowelizację Podstawy programowej katechezy jest potrzeba korekty pewnych braków zauważonych w poprzedniej *Podstawie programowej*

³ Zob. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, w: *Dziennik Ustaw z dnia 15 stycznia 2009, Nr 4, poz. 17.*

⁴ Zob. Z. Marciniak, *O potrzebie reformy programowej kształcenia ogólnego*, w: *Ministerstwo Edukacji Narodowej, Podstawa programowa z komentarzami*, T. I. *Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna*, Warszawa 2009, s. 11.

⁵ Zob. P. Tomasiak, *Informacja na temat przewidywanych zmian w programach i podręcznikach katechetycznych*, „*Katecheta*” 53(2009)6, s. 72.

katechezy Kościoła katolickiego z 2001 roku. Reforma oświaty stworzyła dobrą okazję do tego, aby zweryfikować dotychczasowe dokumenty programowe katechezy. Dziewięć lat ich funkcjonowania ukazało pewne mankamenty czy słabe strony. Takie usterki zauważono między innymi w przypadku opracowania standardów maturalnych z religii. Nadarzyła się więc dobra okazja, aby je usunąć⁶.

2. Kierunki odnowy podręczników

Opisując kierunki odnowy podręczników ograniczamy się tutaj do ich relacji z najważniejszymi założeniami Podstawy programowej katechezy. Jest to ważne uściślenie, gdyż podręczniki mogą być przedmiotem wieloaspektowej refleksji, często niezależnej od dokumentów programowych. Widać to wyraźnie, kiedy podręczniki zostają poddawane różnorodnym refleksjom czy ocenom w wymiarze katechetycznym, teologicznym czy pedagogiczno-metodycznym. Nie sposób też omówić wszystkich aspektów relacji podręczników ze znowelizowaną Podstawą programową katechezy. Poniżej zostaną przedstawione tylko niektóre z nich, które wydają się być bardziej znaczące i godne uwagi.

2.1. Uwzględnienie poziomu rozwoju psycho-fizycznego uczniów

W wyniku zmian związanych z reformą oświaty zrodziła się konieczność dostosowania programów i podręczników do rozwoju osobowego uczniów. Stało się to szczególnie potrzebne wobec reformy oświaty wprowadzającej obniżenie wieku realizacji obowiązku szkolnego. Obniżenie wieku obowiązku szkolnego zostało wprowadzone decyzją *Ustawy z dnia 19 marca 2009 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw*, która wprowadziła upowszechnienie wychowania przedszkolnego⁷. W wyniku tego zapisu już od 2011 roku wszystkie dzieci pięcioletnie zostały objęte obowiązkiem rocznego przygotowania przedszkolnego. W konsekwencji dzieci zaczynają iść o rok wcześniej do szkoły.

Wcześniejsze o rok rozpoczęcie edukacji wprowadziło konieczność dostosowania się do uwarunkowań ze strony adresatów. Dziecko o rok młodsze jest mniej dojrzałe i rozwinięte, co musi mieć przełożenie na formułowanie wobec niego wymagań edukacyjnych. Dotyczy to wszystkich przedmiotów, a więc i nauczania religii. Programy i podręczniki nauczania religii

⁶ Zob. tamże.

⁷ Zob. *Nowelizacja ustawy o systemie oświaty z dnia 22 lutego 2009 roku*, przyjęta przez Sejm 19 marca 2009 roku, w: *Dziennik Ustaw z 7 kwietnia 2009, nr 56, poz. 458*.

powinny dostosować się do tej nowej sytuacji. Przyjmując założenie, że według Podstawy programowej kształcenia ogólnego dziecko dopiero w pierwszej klasie podejmuje naukę pisania i czytania, dotychczasowe podręczniki okazały się nieodpowiednie. Obecne w nich zadania, teksty czy ćwiczenia wymagające zdolności czytania czy pisania stały się trudne do realizacji. Wymagały one stosownych modyfikacji, aby mogły być zrozumiałe i wykonalne dla uczniów, którzy dopiero zaczynają naukę pisania i czytania.

Bardzo widzialnym znakiem dostosowania się do nowych wyzwań jest przesunięcie czasu przystąpienia dziecka do Pierwszej Komunii Świętej z klasy II do III. Młodszy o rok, czyli siedmioletni uczeń w klasie drugiej, jest generalnie słabiej rozwinięty osobowościowo w porównaniu do ośmioletniego drugoklasisty sprzed reformy. Ta zmiana czasu przystąpienia dziecka do pierwszej Komunii Świętej wymogła przeformułowanie programów i podręczników dla I i II etapu edukacyjnego.

2.2. Dostosowanie się do poziomu religijności uczniów

Podstawa programowa katechezy z 2010 roku, podobnie zresztą jak ta poprzednia z 2001 roku, zwraca uwagę na zróżnicowany poziom religijności uczniów. Dokument stwierdza, że wielu uczniów nie osiągnęło jeszcze dojrzałości odpowiedniej swojemu wiekowi⁸. Jest to bardzo ważne stwierdzenie, które zachęca do tworzenia programów i podręczników odpowiednich do poziomu religijności uczniów. Programy i podręczniki winny stać się szczególnie wrażliwe na tę kwestię. Należy mieć również na uwadze nieustannie zmieniający się kontekst społeczno-kulturowy dzisiejszego adresata katechezy⁹.

Przykładem dobrej praktyki w tym względzie jest projekt *Katechizm dla Warszawy*. Stanowi on odpowiedź na potrzebę dostosowania podręczników do realnych warunków warszawskiego Kościoła. Projekt realizuje wskazania Podstawy programowej katechezy oraz wpisuje się w ideę pluralizmu podręczników. Widać tutaj wielką troskę o adresatów katechezy. Można wyrazić zadowolenie, że tego rodzaju inicjatywa została podjęta. Podręczniki warszawskie są potrzebne, gdyż uwzględniają lokalne uwarunkowania katechetyczne, społeczne i kulturowe. Wiemy dobrze, że terytorium naszego kraju jest bardzo zróżnicowane religijnie, o czym świadczą chociażby badania religijności w jej dwóch zasadniczych wymiarach: *Dominicantes* i *Communicantes*. Zróżnicowanie jest bardzo

⁸ Zob. PP, s. 8.

⁹ Zob. E. Osewska, J. Stala, „Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce” z dnia 8 marca 2010 roku – kontekst i przyczyny, art. cyt., s. 58-60.

widoczne pomiędzy Polską centralną a diecezjami południowymi, pomiędzy południowo-wschodnią częścią kraju a północno-zachodnią. Dla przykładu według badań przeprowadzonych w roku 2012 przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego procent uczęszczających do Kościoła w diecezji łowickiej wynosi 31,3%, w archidiecezji warszawskiej wynosi 29,8% i diecezji warszawsko-praskiej 32,8%. Najtrudniejsza jest sytuacja w diecezji szczecińsko-kamieńskiej 25,8%, najlepsza zaś w diecezji tarnowskiej 69,5%, rzeszowskiej 64,2% i diecezji przemyskiej 60,3%¹⁰.

Widocznym znakiem dostosowania się do poziomu religijności uczniów jest ewangelizacyjny charakter wspomnianych już warszawskich podręczników. Znowelizowana Podstawa programowa katechezy mówi o częstych okolicznościach wzywających do podjęcia działań o charakterze ewangelizacyjnym. Stwierdza się, że „charakterystycznym dla szkolnego nauczania religii zjawiskiem jest to, że uczestniczący w tych lekcjach uczniowie prezentują dość zróżnicowany poziom zainteresowania Ewangelią, a w konsekwencji poziom życia religijnego. Można też zauważyć, że wiele osób korzystających ze szkolnych lekcji religii nie osiągnęło jeszcze dojrzałości odpowiedniej dla swojego wieku”¹¹. Jest to bardzo ważne wyzwanie dla nowych podręczników. Wydaje się, że podręczniki sprostają temu ewangelizacyjnemu wyzwaniu. Odnosi się wrażenie, że ich autorzy są świadomi, że zwiększa się grupa uczniów, którzy nie praktykują wiary bądź też wprost podważają czy odrzucają prawdy wiary. Poszukuje się w tym celu różnych rozwiązań, które pozwalają wprowadzać elementy ewangelizacji.

Według Podstawy programowej katechezy w okresie gimnazjum uczniowie przeżywają wątpliwości religijne, które rodzą niestałość religijną. Odrzucają autorytety i są krytycznymi wobec Kościoła i duchowieństwa¹². Przykładem dobrej odpowiedzi na te ewangelizacyjne wyzwania są nowe podręczniki redagowane przez zespół pod kierunkiem ks. Piotra Tomasika do klasy I gimnazjum pt. *Twoje Słowo światłem na mojej drodze* i do klasy II pt. *Ty ścieżkę życia mi ukazesz*¹³. Podejmowane tematy nie są suchym przekazem wiedzy, ale przede wszystkim pytaniem o wiarę. W podręczniku do klasy I stosuje się częste odniesienia do postaci biblijnych. Stosowanie tych metod biblijnych jest realizacją zaleceń Podstawy

¹⁰ Zob. <http://www.iskk.pl/kosciolnaswiecie/179-dominicantes-i-communicantes-2012.html>, dostęp 14.10.2013.

¹¹ PP, s. 10.

¹² Zob. PP, s. 51.

¹³ Zob. *Twoje Słowo światłem na mojej drodze*. Podręcznik do nauczania religii w I klasie gimnazjum pod redakcją ks. P. Tomasika, Wydawnictwo Katechetyczne, Warszawa 2012; *Ty ścieżkę życia mi ukazesz*. Podręcznik do nauki religii dla II klasy gimnazjum pod redakcją ks. P. Tomasika, Wydawnictwo Katechetyczne, Warszawa 2013.

programowej katechezy¹⁴. Uczniowie mają okazję do spojrzenia na własne życie, pytania, problemy i trudności w świetle wydarzeń biblijnych. Mogą utożsamiać się z postaciami i wydarzeniami biblijnymi we własnych problemach i zapytaniach. Nie jest to prosty wykład historii biblijnej jak to było w dawnych podręcznikach, ale przedstawianie wydarzeń i prawd biblijnych w wymiarze antropologiczno-egzystencjalnym. Poznawanie historii zbawienia jest ukazywaniem historii działania Boga w życiu człowieka, która dokonuje się również dzisiaj. Innym działaniem ewangelizacyjnym jest stawianie ważnych pytań o obecność i potrzebę Boga w życiu młodego człowieka. Pomocą są teksty zawarte w rubrykach oznaczonych tytułem „opinie”, „zastanów się” czy też ciekawe zadania proponowane w pracach domowych. Znajdujemy tutaj wiele pytań zapraszających do refleksji nad własną wiarą. Uczeń jest pytany o własną wiarę i gotowość pójścia drogą Chrystusa. Przykładem może być temat nr 26 zatytułowany: *Jestem chrześcijaninem. Co wynika z mojej deklaracji?*¹⁵.

2.3. Zapis treści w formie języku wymagań ucznia

Jak już zostało zasygnalizowane, istotną zmianą w nowej Podstawie programowej katechezy jest zapis celów i treści nauczania w języku wymagań ucznia. Wynika to z potrzeby zapisania dokumentu w języku analogicznym do języka Podstawy programowej kształcenia ogólnego¹⁶. Czym są wymagania edukacyjne? Cytując określenie A. Zellmy należy powiedzieć, że „wymagania edukacyjne w nauczaniu religii określają zmiany w zakresie wiedzy i umiejętności uczniów, opisywane z punktu widzenia katechety. Są uszczegółowieniem treści, dlatego określa się terminem «wymagania szczegółowe». Tak rozumiane wymagania edukacyjne stanowią zasadniczy element planowania kształcenia (także edukacji religijnej) z wyraźnym uwzględnieniem projektowanych wyników. Jako takie powinny służyć nauczaniu i uczeniu się katechizowanych w toku lekcji religii i w domu, jak też sprawdzaniu oraz ocenianiu osiągniętej wiedzy i pozyskanych umiejętności. Dlatego w

¹⁴ Zob. PP, s. 58.

¹⁵ Zob. *Ty ścieżkę życia mi ukażesz*. Podręcznik do nauki religii dla II klasy gimnazjum, dz. cyt., s. 142-146.

¹⁶ Formułowanie treści nauczania w języku efektów kształcenia jest zgodne z Zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 kwietnia 2008 roku w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie. Nie jest to oczywiście jedyny motyw tej zmiany. Wynika ona również z przekonania, że jasno sformułowane efekty kształcenia decydują o poziomie wykształcenia. Zob. P. Tomasiak, *Konieczność zmian programowych w nauczaniu religii?*, „Katecheta” 53(2009)12, s. 42-43.

dokumentach programowych należy je formułować, opisując jako spodziewane, mierzalne osiągnięcia ucznia, określające rodzaj i stopień opanowania wiadomości i umiejętności”¹⁷.

Należy podkreślić dwie zalety formułowania treści w formie wymagań ucznia. Po pierwsze jasno sformułowane wymagania wobec ucznia zwiększają efektywność nauczania. Wynika to z faktu, że przedmiotem nauczania stają się konkretne treści i umiejętności, których należy wymagać. Nie ma ogólnych treści, bo tak naprawdę ogólne zapisy gubią konkretność i precyzyjność nauczania. Treści zapisane w formie wymagań są jednocześnie możliwe do zmierzenia, przez co ułatwiają proces weryfikacji i oceny poziomu ich opanowania i przyswojenia. Ma to wpływ na efekty nauczania. Konkretne wymagania pod adresem ucznia wyrażone choćby w formie celów jednostek lekcyjnych pomagają tak nauczycielowi jak i uczniowi. Nauczyciel może w ten sposób lepiej sterować działaniami dydaktycznymi, natomiast uczniowi łatwiej jest uczyć się, kiedy wie, czego od niego będzie się wymagać. Jasne podanie uczniom wymagań pomaga w budowaniu właściwego dialogu pomiędzy nauczycielem i uczniem, jest poszanowaniem podmiotowości w nauczaniu i motywuje ucznia do wzmoczonego wysiłku¹⁸.

Warto dopowiedzieć, że jasne określenie wymagań powinno wpływać na przejrzystość treści w samych podręcznikach. Jest to wyzwanie dla nowych podręczników. Pozytywnym przykładem są wspomniane już podręczniki redakcji ks. Piotra Tomasika. Ich dużą zaletą jest przejrzystość treści. Wyraźnie zostały zaznaczone i wyjaśnione teksty źródłowe, wydzielono treści do zastanowienia się, uczyniono odrębne komentarze dla pogłębienia niektórych kwestii, jasno sprecyzowano prawdy do zapamiętania. Dzięki takim zabiegom podręcznik staje się przejrzysty, logiczny i konkretny. Cenne są krótkie podsumowania umieszczone zasadniczo na końcu każdego tematu czy też pogrubienia niektórych zdań istotnych dla danego fragmentu. Trzeba również docenić obecność pytań kontrolnych zamieszczonych na końcu każdego z działów. Wszystkie te rozwiązania dydaktyczne ułatwiają uczniowi studiowanie, weryfikację i zapamiętywanie treści.

Drugą zaletą zapisywania treści w formie wymagań ucznia jest zwrócenie uwagi na samą wiedzę w procesie nauczania. Zostaje silniej wyeksponowana konkretna wiedza do zdobycia przez ucznia. Jasno i precyzyjnie określone wymaganie edukacyjne wskazuje na konkretną wiedzę do poznania. Jest to bardzo ważne, gdyż w wielu podręcznikach po prostu

¹⁷ A. Zellma, *Nowa jakość planowania wymagań edukacyjnych w szkolnym nauczaniu religii – szanse i bariery. Analizy w świetle znowelizowanej „Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce”*, „Katecheta” 54(2010)9, s. 9.

¹⁸ Zob. M. Gogolik, *Istotne zmiany w „Podstawie programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce”*, „Katecheta” 55(2011)6, s. 6.

brakuje wiedzy religijnej. Można usłyszeć głosy nauczycieli religii, którzy twierdzą, że w podręcznikach wiele jest treści, ale mało konkretów. W niektórych przypadkach jest ona w jakiś sposób „rozmyta”. Nie można powiedzieć, że jej nie ma, ale tak naprawdę trudno jest ją jasno wyartykułować. W tym kontekście warto jeszcze raz przywołać nowe podręczniki pod redakcją ks. Piotra Tomasika do I i II klasy gimnazjum. Zawierają one dużą ilość usystematyzowanych wiadomości z zakresu poznania wiary. Są one dobrym kompendium wiedzy, po które uczeń zawsze może sięgnąć i otrzymać wiadomości. Jest to całkowicie zrozumiałe, gdyż przekaz informacji jest zawsze wymieniany na pierwszym miejscu, kiedy mówi się o funkcji podręcznika¹⁹. Należy zauważyć częste przywoływanie i podkreślanie podstawowej wiedzy w zakresie danego tematu. Być może w niektórych miejscach treść w podręcznikach wydaje się zbyt łatwa i prosta albo też może dawać wrażenie, że powtarza się to, co powinno być już znane wcześniej. Nie jest to jednak żadną wadą podręcznika, ale wręcz przeciwnie, można to nazwać zaletą. Znajomość wiedzy religijnej gimnazjalisty jest bardzo różna i na pewno trzeba zawsze wracać do wiadomości podstawowych. Widzimy również wewnętrzną logikę każdej jednostki lekcyjnej. Przekazywana wiedza stanowi jeden logiczny ciąg refleksji. Teksty źródłowe są wyjaśniane przez liczne komentarze. Pojawiające się pytania do refleksji umożliwiają lepszą asymilację i interioryzację treści. W niektórych miejscach treść jest rozszerzona poprzez dodatkowe i zarazem bardzo cenne uzupełnienia.

Pozostając jeszcze w zakresie treści nauczania warto zauważyć, że w znowelizowanej Podstawie programowej katechezy autorzy określają treści do zapamiętania. Jest to novum dokumentu w porównaniu z Podstawą programową katechezy z 2001 roku²⁰. Tego rodzaju zalecenie występuje w przypadku I etapu edukacji w klasach I-III. Zostały wyraźnie wskazane konkretne modlitwy czy prawdy nauki katolickiej do wyuczenia się na pamięć²¹. Takie rozwiązanie pomaga w przygotowaniu dziecka do pierwszej Komunii Świętej.

2.4. Korelacja lekcji religii z przedmiotami szkolnymi

Ważnym kierunkiem nowelizacji podręczników jest obszar korelacji lekcji religii z innymi przedmiotami szkolnymi. Wraz z nowelizacją Podstawy programowej kształcenia

¹⁹ Zob. W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wyd. piąte, Warszawa 2003, s. 296-297; J. Szpet, *Podręcznik w katechezie*, w: *Wokół katechezy posoborowej*, red. R. Chałupniak i inni, Opole 2004, s. 331; P. Tomasik, *Podręcznik w edukacji religijnej młodzieży*, w: *Dydaktyka w służbie katechezy*, red. S. Dziekoński, Kraków 2002, s. 252; M. Zając, *Funkcje podręczników katechetycznych i ich modele*, w: *Poszukiwania optymalnego podręcznika dla katechezy*, red. P. Mąkosa, Lublin 2009, s. 19.

²⁰ Zob. T. Panuś, *Nowe dokumenty katechetyczne – nowe szanse, nowe obawy*, w: *20 lat minęło. Katecheza w polskiej szkole*. Materiały z IX Spotkania Dyrektorów Wydziałów Katechetycznych, Kraków 2010, s. 62.

²¹ Zob. PP, s. 33.

ogólnego nastąpiły głębokie zmiany w nauczaniu poszczególnych przedmiotów, szczególnie na III i IV poziomie edukacyjnym. Reforma dotyczyła wprowadzenia nauczania większości przedmiotów ogólnokształcących w gimnazjum i w pierwszej klasie szkoły ponadgimnazjalnej, natomiast w klasach wyższych nastąpiła specjalizacja związana z przygotowaniem do matury. Uczniowie w liceum i technikum pobierają jeden typ przedmiotów obowiązkowych, natomiast pozostałą wiedzę nabywają przez wybór przedmiotów uzupełniających. Taką zmianę uzasadniano faktem, że w wcześniej w gimnazjum i liceum powtarzały się treści wielu przedmiotów²². Tego rodzaju rozwiązanie nie jest pozbawione zastrzeżeń²³. Jest oczywiste, że wprowadzone zmiany w przedmiotach nauczania musiały wymusić odpowiednie modyfikacje w Podstawie programowej katechezy i w dalszej konsekwencji w programach i podręcznikach. W nauczaniu religijnym należało uwzględnić treści przedmiotów szkolnych według ich nowego rozkładu. Chodzi o nauczanie przedmiotów w zakresie podstawowym i rozszerzonym oraz o przedmioty uzupełniające. Dlatego też w Podstawie programowej katechezy przywołano treści przedmiotów szkolnych na poziomie ponadgimnazjalnym z następującym podziałem: korelacja nauczania religii z edukacją szkolną w liceum i technikum w zakresie podstawowym i rozszerzonym i w ramach przedmiotów uzupełniających, a także korelacja nauczania religii z edukacją szkolną w zasadniczej szkole zawodowej²⁴. Zrezygnowano też oczywiście z korelacji ze ścieżkami edukacyjnymi, które w wyniku reformy zostały usunięte ze szkolnego nauczania.

Wobec przywoływanych istotnych zmian na III i IV etapie edukacyjnym korelacja lekcji religii z innymi przedmiotami powinna przyjmować nie tylko funkcję integrującą, ale również uzupełniającą. Jest to wyraźnie zaznaczone w Podstawie programowej katechezy, zarówno tej starej, jak i w jej wersji znowelizowanej²⁵. Ma to szczególne znaczenie w kontekście zmiany kanonu lektur szkolnych i zmian związanych z wprowadzeniem specjalizacji w II i III klasie szkoły ponadgimnazjalnej. Nauczanie religii musi wprowadzać pewne treści, które zostały pominięte czy niedostatecznie omówione. Ma to znaczenie głównie w przypadku nauczania języka ojczystego czy historii, szczególnie w wymiarze treści o charakterze patriotycznym.

²² Zob. T. Panuś, *Nowe dokumenty katechetyczne – nowe szanse, nowe obawy*, art. cyt., s. 58; P. Tomasik, *Konieczność zmian programowych w nauczaniu religii?*, art. cyt., s. 42.

²³ P. Tomasik wyraża zastrzeżenie dotyczące skuteczności kształcenia 12 – latka w zakresie historii czy literatury ojczystej (trzeba pamiętać o wieku obniżenia rozpoczęcia szkoły). P. Tomasik, *Konieczność zmian programowych w nauczaniu religii?*, art. cyt., s. 42.

²⁴ Zob. PP, s. 80-101.

²⁵ Zob. Podstawa programowa katechezy z 2001 roku, s. 12; PP, s. 14.

Zakończenie

Dokonana refleksja stanowi próbę zarysowania zaledwie kilku kwestii związanych z nowelizacją Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce. Ukazują one ważne obszary zmian w zakresie programów i podręczników do nauczania religii w szkole. Jest to znak nieustannej troski Kościoła o jakość i skuteczność nauczania i wychowania religijnego w szkole. Troska ta od zawsze jest obecna. Jej znakiem jest chociażby fakt, że w czasie funkcjonowania ostatniej Podstawy programowej katechezy z 2001 roku powstało 6 programów, 94 podręczniki, prawie 5400 katechez. Można przypuszczać, że podobnie będzie i teraz²⁶.

Trudno jest powiedzieć, czy wszystkie dobre założenia w pełni zostaną zrealizowane i spełnią się pokładane w nich oczekiwania. Z pewnością rodzi się okazja, którą należy jak najowocniej wykorzystać. Nie należy czekać na idealny program czy idealny podręcznik, który spełniłby oczekiwania wszystkich. Takiego podręcznika jeszcze nie opracowano. Zawsze będą różne spojrzenia i oceny. Wszystkich nas jednak łączy ważna, wspólna sprawa, która wymaga dialogu, zaangażowania i uszanowania wskazań Kościoła. Stanie się to wtedy, kiedy autorzy podręczników będą mądrze potrafili połączyć dobrą teorię z trudną praktyką, uczniowie zaś i nauczyciele religii zrobią wszystko, aby otrzymane podręczniki jak najowocniej wykorzystać.

An Amendment to Religious Education Curriculum – An Engagement For Renewal Of Textbooks

The aim of this article is to present several issues concerned with the amendment to the religious education curriculum ratified by the Polish Episcopal Church on 8th March 2010. The two key issues were discussed. Firstly, the causes of the amendment to the religious education curriculum are analyzed. Secondly, important matter that needed to be raised was the amendment to the religious education curriculum and its impact on the content and functions of textbooks. The article also highlights issues such as the need to adapt textbooks to the psycho – psychical development of students, their level of religiosity, and recording educational contents of students` needs as well as correlations between religious education and other subjects. In conclusion, the author emphasizes the fact that the amendment to religious education curriculum is a perfect opportunity for several fruitful changes. So far, a textbook that fulfills expectations of every person has not been yet created. Undoubtedly, criticism is associated with publications of every new textbook. The thing which is worth

²⁶ Zob. T. Panuś, *Nowe dokumenty katechetyczne – nowe szanse, nowe obawy*, art. cyt., s. 69.

stressing is that authors of textbooks should combine a good theory with a difficult practice. Students and teachers should use textbooks in the most effective way.

Autor artykułu – ks. Wojciech Osial, kapłan diecezji łowickiej. Doktorat z katechetyki na Uniwersytecie Salezjańskim w Rzymie. Wykłada katechetykę w Wyższym Seminarium Duchownym w Łowiczu i w Wyższym Seminarium Duchownym Księży Pallotynów w Ołtarzewie. Członek Stowarzyszenia Katechetów Polskich. Rzecznawca do spraw oceny programów nauczania religii Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski. Referent do spraw katechetycznych w Wydziale Nauki Katolickiej w Kurii w Łowiczu, konsultant ds. katechezy w Wojewódzkim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Skierniewicach.